

otázkou levnější administrativy toho kterého způsobu. Kdyby byla kvota přírážek pro celou republiku táž, nic nebrání, aby byly vybírány přírážky také k dani důchodové a rentové nepřímo vybírané.

Novou úpravu poměru mezi státem a obcí nebudou smět rušiti z vnějška nedostatky v úpravě samosprávy ostatních korporací územních a především korporací zájmových, pokud jsou analogické nedostatkům dnešní správy obecní. Po té stránce je značné nebezpečí zvláště v rok od roku stoupající výbojnosti samosprávy zájmové.

Nová reforma obecních financí může míti účelem jen budoucí lepší normální chod tohoto úseku veřejné správy. Dnes však nutno vedle toho řešiti otázku oddlužení obcí. I nejnvýhodnější konverse dluhů předpokládá, že v budoucnosti příjmy převýší potřebu a že se tak vytvoří fond pro umoření. Bude záležeti na nové reformě obecních financí, zda tento postup umožní. Jinak byl by nutný odprodej části obecního majetku. Odprodávat majetek je všude ultima ratio, když vše ostatní selhalo a je potřebí pomoci rychlejší než může poskytnout úvěr. Zdá se, že je blížká doba, kdy správci pokladen veřejných svazů budou muset přestat vymýšlet nové veřejné dávky, a opatřovat peníze z produktivní činnosti v režii veřejných svazů. Tam, kde veřejný svaz nechce setrvati ve vázanosti vůči rozsahu veřejnodávkového břemene, determinovanému dnes mezinárodně, nezbyvá jiná cesta než ta, kterou ukazují na příklad příjmy státu z tabákového monopolu. Pohled na obchodní bilanci Československa, na to, co vše ještě dnes dovážíme, opravňuje k přesvědčení, že československé národní hospodářství nejen snese, ale dokonce potřebuje ještě velmi mnoho zakladatelské činnosti ve více odvětvích produkce. Není proto v zásadě ani třeba něco odnímat existujícímu již podnikání, zvláště soukromému, za účelem pouhé restaurace obecních financí. Slovem obce by si na oddlužení samy vydělaly.

DR. C. HARAOUÍ:

RŮZNÁ TVÁŘNOST NĚMECKÉ KRISE.

HOOVERŮV PLÁN.

Abychom řekli pravdu, záležitosti Němců jsou velmi temné. Čisti říšský rozpočet rovná se úplně paleografickým pracím. Vládní projevy jsou charakterisovány spíše účelem, k němuž spějí, než nějakými skutečnými a pravdivými zprávami. Ještě si vzpomínáme na krizi roku 1925, v níž se zhroutil Konzern Stinnes, kdy doktor Schacht zplodil dva úplně si odporující názory o hospodářské situaci Německa, během 4 dnů; v interviewu s jedním redaktorem listu »Chicago Tribune« mluvil o vážné krizi a o jejích hrozných následcích; když mluvil ve Vídni před representanty rakouského tisku, kategoricky prohlásil, že není vůbec důvodů k nějakému znepokojení. Oblíbená a obvyklá to lest tohoto pragmatismu, jehož vzor poskytly vesnické trhy; velikáni toho světa se toho ovšem ihned chytli. Avšak od nějaké doby německé hospodářství nabízí našemu zraku velmi jasný obraz o svém stavu. Pomalu se nám objevují rysy krajiny, které byly maskované během tří let (od polovice 1926 do polovice 1929) blahobytem průmyslu. Dnes se tyto rysy staví do plného světla a nebude škoditi, když to krátce popíšeme.

Po měnové restauraci, provedené v roku 1924, Německo, jehož skutečnými vůdci byli tehdy průmyslníci, pomýšlelo několik měsíců na velikou finanční operaci, kterou také během několika let uskutečnilo a zdárně ukončilo, oslněno hospodářským rozvojem Spojených států, soudilo, že blahoby americký svědčí o správnosti jeho vlastních průmyslových doktrín, zanedbávalo proto zásadně úplný kontrast mezi trhem americkým a trhem německým a představovalo si pod jménem »racionální organisace« současnou mobilisaci svých vlastních technických sil a cizího kapitálu. Svě továrny, které kdysi vznikly a zmohutněly, dík ziskům z inflace, a o nichž se hovořilo, že jsou vzorem moderního snažení, považovalo Německo za stopu minulosti. Předsevzalo jejich transformaci, aby pak vyhovovaly

příštím potřebám, o nichž se předpokládalo, že budou daleko větší jako nyní. Pomýšlelo na to, že bude dodávat svět tři- až čtyřikrát více průmyslových výrobků, než kolik až dosud bylo schopno dodávat. Rozsáhlý záměr, jehož základem byla jedna konjunktura. Německo však jest velmi hrdým, že myslí v »desítkách let«. Má svůj systém, své zásady. Pojem hospodářské rovnováhy jest mylným názorem; je to pověra národů opožděných ve svém kulturním vývoji. Smělost v uvažování není chybou, je to naopak výhodou těchto plánů a hypotheses, pouze to vyhovuje silným národům.

V téže době nezaměstnanost rostla, poněvadž hospodářský mechanismus byl porušen prováděním, mohli bychom říci, »studeného socialismu«. Prodejní ceny svévolně určené generálním štábem kartelů, vysoké mzdy, státem stanovené, celá to nepřirozená organizace podobné průmyslové armády, která pomýšlí na nemožné vítězství, toto vše se pomalu ukázalo, jako konstrukce ducha, založená na nevyvážitelném opominutí skutečnosti: ocelový palác na pohyblivém písku.

Nezaměstnanost vzrostla. Zdánlivě duchaplný systém umožnil udělování podpor bez toho, aby byly dotčeny veřejné peníze. Nezaměstnaní měli býti po dobu několika týdnů podporováni zvláštními pokladnami, a až pak měla přistoupiti státní podpora.

Týdny utíkaly. Nezaměstnanost stále vzrůstala. Výlohy státní však vzrůstaly rychleji. Vláda ministra financí Brüninga nebyla s to přivésti rozpočet do rovnováhy.

Rozpočtová krize přinutila vládu, zabývat se ještě jednou problémem reparací. Zatím co připravovala ministerské výnosy začátkem června, které se stanoviska fiskálního byly dosti důležité, žádala o slevu zahraničního dluhu. S počátku váhala mezi třemi metodami: Youngovým plánem předvídaným moratoriumem, zrušením svých závazků podepsaných v La Haye, a výjimečnou procedurou »jednorozhodných prázdnin«. Pravidelné moratorium nezdálo se jí dostatečným k tomu, aby potvrdila svůj prestiž ve vnitrozemí; zrušení jejich závazků by bylo zničilo úplně její prestiž a také úvěr v zahraničí; jednorozhodné prázdniny pod tou podmínkou, že někdo jiný bude míti iniciativu, znamenaly pro vládu přirozeně nejpříznivější způsob řešení. Začala vyjednávat s Amerikou 12. května a jeden německý list přinesl již načrtnutý plán. Takový je původ Hooverova návrhu.

Avšak v mezidobí rozmohla se nedůvěra. Když Hooverův návrh byl uveřejněn, nebyl již pokládán za způsob odstranění rozpočtové krise Německé říše, nýbrž za dosti tajemný pokus, jehož účelem je restaurace veřejného a soukromého úvěru německého zahraničí.

Když se jednalo o to, aby se čelilo rozpočtové krizi, lék byl přímý, přesný a zřejmé působivosti, předpokládaje ovšem, že Brüning bude hleděti na toto příměří jako obchodník, a že se bude snažiti, citujeme jeho vlastní slova, aby udělal v domě pořádek.

Německu byl tím udělen odklad; Hooverův návrh poskytoval naději na záchranu amerických a jiných peněz, investovaných v Německu; redukoval převody, otevřel dveře k daleko rozsáhlejší politice a nechaje i přes velmi rozumné projevy svého autora zahlédnouti v budoucnosti odstoupení od pohledávek americké vlády, přiměl přirozeně lidi k tomu, aby pomýšleli na zvýšení nákupní síly v Evropě, což je nezbytnou podmínkou pro zvýšení kursů v Americe, zvláště pokud se týče surovin. Avšak pokud se týče Německa, Hooverův plán nabízí mu pouze dobrou příležitost.

Krise důvěry přináší však jiné problémy, daleko většího rozsahu, než jsou problémy veřejných financí Německé říše; jsou to problémy politické a problémy hospodářské organizace, jejichž řešení může vyjít pouze z Německa. Německo nepochopilo znovu pravou situaci a chtělo, aby sanace přišla zvenčí zadarmo, aniž by samo dalo protiúhradu, obecnou nedůvěrou vyvolanou. Proto musela londýnská konference zklamat a bude se začínat za čas tam, jako před ní.

PENĚŽNÍ KRIZE.

Po stabilizační krizi z roku 1925, trvající několik měsíců, pociťuje německé hospodářství takovou nutnost úvěru a nabízí tak vysoké úroky, že zahraniční půjčky přitékají. Avšak úroky se udržují. Je to znak nesmírné potřeby peněz, větší než jsou nabídky. Tento pohyb kapitálu umožní Reichsbance

uvést do rovnováhy směnu a uskutečnit tak první zálohu bezmála dvou miliard (dvanáct miliard franků).

Začátkem roku 1926 obchod obživne, úroky se snižují: krize je ukončena. V této době přestává příliv peněz z ciziny. Němci upevní své krátkodobé půjčky. Zahraniční dluh činí asi 6 miliard marek (37 miliard franků). Avšak Německo dosáhlo rovnováhy.

Začíná druhé jednání. Německo jako kdyby nastalá rovnováha byla nesnesitelná, pouští se ihned do nového podnikání. Období taktických manévrů je skončeno. Připravuje se velká strategická operace. Vůdce německého národohospodářství vydali se jeden za druhým do Spojených států. Vraceli se ohromeni. Objevuje se veliké nadšení, mohli bychom to nazvat průmyslovým romantismem. Svět je na úsvitě dosud neznámého rozmachu. Jaké stanovisko zaujme vůči starým zákonům politického hospodářství? Ubozí všichni, kteří zůstávají pozadu a váhají. Německo však hodlá ukončit koncentraci svého průmyslu, rozdělit práci mezi združené továrny, vytvořit nejmohtnější a nejrozsáhlejší společnosti Evropy, které budou mít nejvyšší kapitál a nejrozmanitější způsob činnosti. Bude první připraveno aby »přistálo u nových břehů«.

A tak se Německo opět obrací do zahraničí, aby dostalo peníze. Nenutí ho k tomu okolnosti, je to promyšlený plán. Po dobu tří let se tento plán provádí. Díky cizím vypůjčeným kapitálům, německý průmysl se rozmáhá. Továrny zakládají, továrny nové na vyrábění nových strojů; aby to mohlo být uskutečněno, jest zapotřebí mnoho uhlí a ocele. Města žádají stále nové půjčky a to všechno ze zahraničí. Jich marnotratnost je tak veliká, že Dr. Schacht vyjadřuje své znepokojení.

V roce 1930 je program vyplněn. Dovoz cizích peněz se zpomaluje a pak přestává. Nová organizace německého průmyslu je provedena. Na podzim Německo bez zratelných nesází čelí vnitřní panice, vyvolané volbami v září.

Začátkem roku 1931 Německo vyváží tolik peněz, kolik jich dováží, úroky jsou ještě vždy vyšší, než jinde, avšak tento rozdíl se zmenšuje. Německo se opět zadlužilo. Jeho dluh vzrostl o nových deset miliard (šedesát dva miliard franků); nejdříve si vypůjčovalo aby mohlo žít, později z vypočítavosti. Nyní však toto hnutí jest u konce.

Vývoz fabrikovaných výrobků přesahuje i v plné světové krizi vývoz Anglie aneb Spojených států. Nepokoje vyvolané roku 1927 »Přilivem kapitálu« nejsou již odůvodněny. Německé hospodářství zaujalo opět normální místo v síti obchodních a finančních výměn. Parník průmyslu se jakžtakž udržuje na vlnách, není však zapotřebí ho nechati táhnout. A jestli se ještě vyskytují vážné problémy, jako veřejné finance, nezaměstnanost, to jsou problémy vnitřní, výlučně německé.

Přicházíme však ke třetímu jednání. Získaná rovnováha ve výměně úvěru mezi německým hospodářstvím a zahraničním mohla být porušena pouze politickými událostmi. Německo však ani nyní nehodlalo tuto rovnováhu udržet. Byly dvě eventualy: buď se bude věnovati jediné řešení nesází dělnických a rozpočtových, anebo se dá do nového snění, dříve ještě, než by se bylo procitlo ze snění minulého. Tato veliká výstavba racionelního průmyslu nešla bez obtíží a nebezpečí, tato bez země klidu se vrhla do nové činnosti: Má na mysli zvětšení Německa.

A přece bylo zřejmé, že i když Německo udělalo více vnějšího úvěru, nezískalo si tím úplnou svobodu, ani nějakou opravdivou anatomii. Rovnováha v mezinárodním placení měla být udržena za každou cenu. Avšak podmínkou bylo, že cizinou udělené peníze Německu zůstanou mu i nadále k dispozici. Jelikož však z velké části ony půjčky byly krátkodobé, bylo velké nebezpečí, že vznikne důvěrová krize. Když Německo přijalo politiku zahraničních půjček, vstoupilo tím také do finanční odvislosti. »Když si vše dobře uvážíme«, řekl Montague, »podržet peníze jest těžší než si je získati«. Německo mohlo žít pouze za mezinárodní důvěry, jejíž první podmínkou jest politický klid. V posledních letech každý dobře věděl, že při nejmenší vážné potyčce, při nejmenším diplomatickém napětí, vypukne krize, která může uchvátiti papírové peníze a tím také německé hospodářství. Každý německý státník aby si toho jména zasloužil, když viděl, že jeho spoluvlastenci vrhají svůj pohled na

Rakousko neb na část Polska, musel se tázati bez okolků, zda Německo jest dosti silné k tomu, aby mohlo čeliti nové krisi marky.

Zázračným způsobem zářijové volby roku 1930 nevyvolaly ještě tuto krisi. V »hitlerismu« viděl svět pouze přechodný zjev, důsledek — nezaměstnanosti a taktické chyby některých velkopřumyslníků. Krčili jsme pouze rameny. Když jsme však viděli, že vláda německá vedená maršálkem von Hindenburgem a ministrem Brüningem, těmito dvěma rozumnými lidmi, přijímá takovouto politiku, o níž jeden německý list řekl, že je to politika mopslíka, když jsme zpozorovali skutečný obrat a velmi pevný úmysl Německa vnutiti světu svou vůli, všichni jsme byli znepokojeni.

Uvažme všechny březnové události: řeč ministra financí a dr. Luthera, kteří mluví sice zahalenými slovy o akci proti Youngovu plánu, cesta Curtiova do Vídně a Rakousko-Německý protokol, řeči dr. Schachta ve Stockholmu o konci reparací, projev generála Groenera v Reichstagu, co se týče odzbrojení. Není možno neviděti, že německá vláda po dosti dlouhé periodě normální diplomacie rozhodla se pro ofensivu a položila tři nejvážnější problémy: Zvětšení říšské armády, neplatiti reparace a připojení Rakousko k Německu.

Každý se ptal, zda vláda souhlasí s nejdůležitějšími nacionalisty. To by bylo bývalo velmi vážné. Přes to Brüning náležel ke katolickému centru a němečtí biskupové velmi ostře odsoudili učení a stranu Hitlerovu. Pravda se brzo ukázala. Dne 28. března vláda formulovala nařízení, jež zakázalo shromažďovací svobodu, což znamenalo nastolení výjimečného stavu, o čemž se ošem nemluvalo. Situace byla neklamná: vláda sice nesouhlasila s krajní pravíci, avšak nebyla sto postaviti se na odpor. Nemohoucnost taková je vážnější, než ministerský omyl.

Pak přišly manifestace ve Vratislavě, německo-ruské sblížení a odhlasování a úvěru na druhý křížník v plné rozpočtové krisi. To už nebylo možno důvěru ciziny v Německo zachrániti a nastalo odvolání úvěru — základu celé nové stavby německého hospodářství. Dát základy politického klidu, Německo odepřelo. Na Německu nyní záleží, co bude dál.

ROZPOČTOVÁ KRIZE.

Před šesti měsíci takto diagnostoval celý svět finanční poměry Německa: výborná situace peněžní, děsně špatná situace rozpočtová; totéž se říkalo buď málo slovy, anebo sáhodlouhými větami.

Výborná peněžní situace: říšský kancléř to sám uznal, když se koncem února vyjádřil, že »již od jednoho roku platí Německo reparace ze svých vlastních prostředků, zatím co v předcházejících letech placení reparací vyžadovalo na druhé straně úvěr poskytnutý zahraničím.« Neznamenal to konstatování toho, že problém bilance reparačních poplatků a z toho vplynulých převodů se objevil prakticky vyřešen? Musíme přesně určití tento začáteční bod, abychom si mohli uvědomiti škody způsobené diplomatickými útoky předsevzatými od března. Nemělo by totiž smyslu chtít napravit peněžní nepořádek nějakými vnějšími úvěry a zvýšením eskontní sazby (i kdyby tato byla zvýšena na 20⁰/₀, jak to navrhuje Frankfurtská gazetta), kdyby se již jednou neudělal rázný konec všemu politickému podnikání, v němž vězí důvod útěku kapitalů.

Národohospodáři velmi litují toho, že i těm nejlepšími státníkům se jen velmi těžce podaří stáhnouti praktické důsledky z tak zřejmé pravdy. Když se však někdo potká s problémem veřejných financí Německa, které jsou jaksi můrou pro německá ministerstva a zoufalstvím mladých snaživců, kteří navštěvují školy politických věd, jest jat jakýmsi nevysvětlitelným strachem. Údaje různých německých úvah jsou tak nejisté, tak spletené a málo souvislé, že se přirozeně pochybuje o tom, že se konečně nalezne i nějaké jasné místečko mezi těmito tmavými stíny.

Vedle řádného státního rozpočtu vzniká jiný rozpočet mimořádný. Celá serie výloh, odhlasovaných během minulého roku, není zahrnuta ani v jednom ani v druhém, jelikož tyto výlohy se vzta-hují k minulému ročnímu výkonu a jsou kryté na papíře projektovanými půjčkami, které ostatně

nejsou vždy uskutečněné. Důležitá část říšského příjmu jest užita pro »země«, které pak další části tohoto příjmu dávají k dispozici obcím, které disponují kromě toho i místními daněmi. Však ani toto rozdělení fiskálního příjmu nedovoluje nám přesnou představu o různých účtech, které se vyskytují mezi různými veřejnými úřady, jelikož Reich v důsledku zvláštních úmluv nese určitou část výloh místních kolektivit. Správa soudní a správa veřejného vyučování náleží »zemím«. Ostatní správa náleží většinou celku a výlohy s ní spojené se hradí ze společné pokladny podle různých a ještě k tomu nestálých pravidel. Zatím co ve Francii rozpočty departementů a obcí dosahují pouze čtvrtiny státního rozpočtu, v Německu výlohy zemí, provincií a měst přesahují dvojnásobek výloh spadajících přímo pod centrální moc. Jinak řečeno dvě třetiny veřejných výloh unikají autoritě německé říše. Jest to hluboký nepořádek, na který jsme již často upozornili.

Trpělivý pozorovatel objeví však konec konců přece jen nějaké to světélko, a nemůžeme při tom nemysleti na rytiny Alberta Dürera, kde oku se podaří po nemalé chvíli objeviti věc podstatnou mezi takovou spoustou podrobností.

Tři veliké události ovládají tuto krizi a určují její povahu. Je to především rozsáhlé zvýšení příjmu a nepřiměřené zvětšení výloh.

Od 1925 do 1930 fiskální zdroje německé říše se zvýšily o 2¹/₂ miliardy, ačkoli obrátová daň byla citelně snížena. Toto »plus k dobrému« mohlo již o sobě kompenzovati jednak roční rozpočtovou položku podle Dawesova plánu (která dosáhla až 1200 milionů) a jednak zvýšení sociálních výloh (800 milionů). Německo mohlo tehdy udržeti beze všech nesnází rovnováhu ve svých financích, kdyby nebylo zároveň zvýšilo platy svých zaměstnanců o 900 milionů, příspěvky místním kolektivitám o 700 milionů atd.

Během rozpočtového roku 1929/30 Dawesův plán byl nahrazen Youngovým plánem: 450 milionů ušetřených. Německá vláda ihned na to navrhla snížení daně důchodkové. Avšak Reichstag začal se znepokojovati. Po jeho kontrole objevil se skutečný deficit. To co bylo ušetřeno na zahraničních dlužích nestačilo již uskutečniti rovnováhu, jelikož již napřed bylo pohlceno zbytečnými výlohami. Výlohy se zvýšily rychleji ještě než příjem.

Abychom řekli pravdu, byla to opravdová potopa. Každý, kdo si uvědomuje celek veřejných výloh, i když je zvyklý rozsáhlým rozměrům hospodářských zjevů v Německu, musí nezbytně býti zaražen. 7 miliard marek před válkou, 14 miliard v roce 1925, 21 miliard marek v roce 1928 a alespoň 24 miliard v roce 1930. Německá správa spotřebuje dnes tři až čtyřikrát více peněz na různé výlohy než v roce 1913, ačkoli staré dluhy zmizely skoro úplně, ačkoli císařská armáda byla zrušena.

Během pěti let dozíral pan Parker Gilbert jak jen mohl nejlépe na rovnováhu veřejných financí, v souhlasu se svým posláním a zdůrazňoval stále, bohužel marně, nutnost úplné reformy místních financí. Ve své poslední zprávě konstatuje, že »říšský rozpočet netrpěl vůbec malým příjmem. Jest úplně zřejmé, připojuje, že za rozumné správy tyto příjmy mohly plně krýti všechny oprávněné potřeby«. Tyto závěry, ačkoli se datují od 21. května 1930, neztratily na své síle. Nebylo nic uděláno, aby se zavedl režim, v němž by se šetřilo. Příjmy, přes průmyslovou krizi, zůstávají nad úrovní z roku 1927, kterýžto rok byl rokem velikého blahobytu. Způsob podporování nezaměstnaných byl pozměněn, avšak brímě tím spojené touto změnou zvýšené nebylo, naopak podle dnes prováděné metody toto brímě se snížilo. Avšak rovnováha je pouze zdánlivá přes veškerá snížení platů a fiskálních poplatků, zavedená červnovými dekrety. To, co bude ušetřeno Hooverovým plánem, jest již předem pohlceno.

Druhý fakt: přes všechna napomenutí pana Parkera Gilberta, přes jeho memorandum z roku 1927, jež vzbudilo opravdovou sensaci, přes jeho odchod, jímž se Německo zbavilo cizího dozoru a proto převzalo automaticky plnou zodpovědnost pokud se týče své finanční správy, přes toto všechno, nebylo nic uděláno pro nápravu nepořádku místních rozpočtů. Koncem 1930 dostalo se mu příznivé příležitosti. Vláda jednala velmi rozumně, když vnutila německému hospodářství deflační politiku. Celou serii diktátorských opatření dosáhla snížení cen a zároveň snížení mzdy. Vládla neobmezenou

mocí bez veškerého zásahu zákonodárců. Této neobmezené moci použila vláda proti kartelům a proti dělnickým syndikátům. Dokázala svou odvahu a svou autoritu. Jedině proti odporu států a měst neodvážila se postavit. Prosadila však přece několik opatření pro sjednocení fiskálního režimu. Bavorsko se však postavilo proti tomuto dekretu a své právo hledělo uplatnit na vrchním soudě v Lipsku, jelikož prý dekret je v odporu s weimarskou ústavou.

Výjimečný ten stav trvá tedy až dodnes, že totiž ústřední správě se daně platí, zatím co místní správa peníze utrácí. Říšská vláda peníze přijímá, avšak jen zčásti jest zodpovědna za upotřebení těchto peněz. Zbytek obdrží státy a obce, které s penězi volně mrhají a proto jsou populárnější než fiskální opatření. Když jejich pokladny jsou prázdné, počítají na berlínskou vládu, která jim je opět naplní. Jeden hospodářský komisař, vyjmenovaný v roce 1930, studoval rozpočty různých států, především Würtemburska, Durinska a Hesenska. Na jeho zprávy však nekladla se většinou přiměřená váha. Některé státy dokonce nepředkládají rozpočtu před začátkem toho, kterého roku.

Ani doktoru Schachtovi, jenž vstoupil v boj proti místním úřadům (hlavně proti městu Berlínu), jenž se veřejně vyjádřil o jejich marnotratnosti a zajistil si dozor nad jejími zahraničními půjčkami, nepodařilo se udělati konec a nebo alespoň omeziti špatné hospodaření těchto venkovských ministrů a těchto »burgmistrů«, kteří jsou zvyklí utráceti.

Finanční ministr Německa byl pravděpodobně v příliš špatné situaci než aby jim mohl nadržeti svou vůli, on, jenž nebyl s to vnutiti ústředním orgánům normální správu a pravidelné vyúčtování. Pátý výbor Reichstagu podal velmi poučnou zprávu pokud se týče těchto věcí, a některé listy zabývaly se také onou zprávou v únoru minulého roku.

Zvláštní, prazvláštní konstatování. V této zemi pořádku, techniky a poslušnosti to co schází nejvíc, je disciplína, metoda a vůle.

Třetí fakt: jediným rokem kdy rozpočet vykazoval skutečný přebytek příjmu, byl rok 1924 (první rok po Dawesově plánu, rok diplomatického klidu). V roce 1925 rozpočet je skoro v rovnováze. V roce 1926 vykazuje rozpočet 850 milionů deficitu. Napomenutí se strany generálního zástupce reparací. V roce 1927 snížil se deficit na 350 milionů. Přibližuje se však doba nového zveřejnění politického dluhu. Myšlenka Youngova plánu jest zrozena. V roce 1928 zvýší se deficit najednou na 1230 milionů; v roce 1929 zůstává nezměněn. V roce 1930, kdy zuří nezaměstnanost, stoupne deficit na 1.700 milionů (10 miliard franků). Rozpočet z roku 1931 a červnové dekrety jsou pouze hromadou hypotes.

Jak mohla čeliti státní pokladna proti podobnému přebytku výloh? Půjčkami. Proč generální zástupce Dawesova plánu nepřinutil Německo k vyrovnání státního rozpočtu? Protože státní rozpočty byly vždy v rovnováze a deficit se objevil jenom později. A proč berlínské vlády, které se dosti měnily, neudělaly nic, aby se zamezilo podobnému výsledku? Protože racionální organizace průmyslu měla brzo přinést ovoce, protože německé hospodářství se rozvíjelo do nekonečna a výtěžek daní měl vzrůst nad všechna očekávání. Protože Německo prožívalo dobu očekávání.

Jakmile si představíme tento duševní stav, není pro nás již žádného tajemství. Vůdcové německého hospodářství připustili, že kolem roku 1930 má se začít nová doba, kdy aktivita průmyslu a také zisky překročí naše představy. Ministři Německé říše prožívali tentýž sen.

V takovém případě pramálo jim záleželo na vzestupní čáře veřejných výloh: to, co bylo nepřiměřené v přítomnosti, bude úplně bezvýznamným v porovnání s budoucností, to bude malichernost. Nezáleželo na nepořádku místních financí, nezáleželo na říšském deficitu.

Abyste učinilo zadost soudobým předsudkům, bylo pouze třeba maskovat nerovnováhu a obejít v plném tichu břímě stále většího deficitu. Německo se zabojovalo do bahniska: nemělo strachu před dočasnými nepřijemnostmi, dovedlo je zanedbávat, aby skočilo v danou dobu doprostřed nového století. Pouze slabomyslní a zbabělci měli se znepokojovati takovými malichernostmi jako jest ztráta několika miliard během cesty.

Vypravuje se, že před nějakým časem jeden mladý, vzdělaný, avšak chudý vysokoškolák z Goet-tingen přišel do velikého města, aby si hledal práci. Zašel si proto k purkmistrovi, jenž mu vysvětlil, jak velké naděje mu kynou. Když procházel nádvořím městského domu, spatřil na zemi ležeti špendlík. Vzpomněv si na to, co slyšel, pomyslí si, že jest to jeho štěstím a sebral ho. Purkmistr pohlížel na to z okna: zavolał si vysokoškoláka do své nádherně zařízené úřadovny. Onen pospíchal a děkoval v duchu za své brzké štěstí. Purkmistr však řekl: »Jest úplně zbytečným, pane, abyste se ještě někdy sem vracel; člověk, jenž se sehne k zemi pro jeden špendlík, jest nehoden tohoto domu.«

KRISE PRŮMYSLU.

Říká se, že Caesar, aby se stal Caesarem, zadlužil se milionem zlatých. Rozmýšlejte o tomto příkladu, budete zde mít klíč k německému hospodářství. Německo si však nevypůjčovalo proto, aby mohlo opět postavit svou starou armádu a zaplaviti Evropu ještě jednou svými dělovými granáty. Nehrozí nám podobné nebezpečí.

Byli to velcí kapitánové průmyslových trustů, kteří pro své naděje, majíce oči neustále upřeny na přelud vítězství, dali vše v sázku a dělali miliardové dluhy.

Sledujme až na konec jejich uvažování. Předpokládejme, že ten manévr se plně zdařil.

Výroba německého průmyslu se zdvojnásobila nebo také ztrojnásobila; výrobní ceny nepatrně klesly. Teď přistoupilo snížení prodejních cen, což umožnilo obyvatelstvu větší spotřebu výrobků. Výsledek: nový vzrůst výroby, nová místa pro dělníky a proto postupné zmenšování nezaměstnanosti. Krásná pohádka! Ne, není to pohádka, nýbrž matematika. Pan Theodor Leipert, předseda Konfederace dělnických syndikátů, uveřejnil 28. března 1931 článek, v němž můžeme najíti podrobný výklad tohoto mechanismu.

Nyní ještě poslední etapa: blahobyt německého průmyslu zajišťuje Německu neomezený úvěr; peníze hromadně přitékají; to je konkurence věřitelů. Německý průmysl může nyní snadně vyplatiti své obtížné půjčky, které předtím kontrahoval, výrobní ceny teď již citelně klesnou a německý průmysl si opatří ve světě docela výjimečné postavení. Kruh jest uzavřen. Pokračování toho všeho si již ani představití nemůžeme.

Běžte se podívat na beauvaisický orloj: jest natažen na sto let!

Připomínáme ostatně, že toto uvažování jest úplně správné; jeho jedinou chybou jest: jistota. Kolik ofensiv bylo během války až příliš přesně připraveno! Každá minuta byla použita, každý pohyb měl své místo. Přišel mezi to nějaký lijavec, a bylo po všem.

A celá tato »racionalní« organizace, pojata jedním rázem, prováděna ve velkých rysech na ohromné a neviditelné frontě, netrpí snad toutéž vadou? Její velikou vadou jest právě tato podobnost s ofensivou. Uhlí, ocel, elektřina, chemie mají v Americe své »krále«; v Německu své generály. Víme dobře, že odvaha jest ctností velikých vůdců, a možnost pokusiti se jejich privilegiem. Každý je chváli, když svůj va-tout zahráli v dobrém okamžiku. Pošetilost, když má dobrý výsledek, jmenujeme odvahou. Plutarch opěvoval Caesara. Avšak nějaká vojenská operace (anebo také politická) jest pouze partií šachu v přestávce. Lidská společnost jest živým organismem. Poháníme pohyb šachové figurky, ne však vzrůst nějakého stromu.

Chtít přinutit přírodu: zde jest společný pramen všech omylů německého průmyslu. Organisovat racionálně toto ohromné těleso, od Rýnu k Visle, od Severního moře k saským pohorím, podrobiti všechny továrny zákonům ducha, přivésti je najednou do stavu logické dokonalosti, zvýšiti na maximum výkon práce, toť skutečně krásná, mohutná myšlenka. Tato myšlenka však nebyla praktickou, jelikož měla jen tenkrát smysl, kdyby se provedlo vše najednou; v hospodářských zjevech vidíme ale určitý pořad a ten nemůžeme pozměnit.

Podnik ten vyžadoval miliardy; měl se tehdy sledovati normální průběh utváření kapitálů.

Přebytek výroby má cenu jen tenkrát, když jsou mu zajištěna odbytiště; mělo se tehdy čekat na přirozený rozvoj spotřeby. Vyráběti víc s menším počtem dělníků znamená dáti vznik nezaměstnanosti; mělo se tehdy jíti pomalu krok za krokem a odstraňovat nezaměstnanost, jakmile se objevila. Německo se však netrápilo s podobnými věcmi. Kapitál? Cizina ho půjčí. Odbytiště? Vždyť jest zde celý svět, aby koupil to, co nespotřebuje německý trh. Nezaměstnanost? Zisky budou dosti veliké, aby z nich mohly býti placeny podpory pro nezaměstnané.

A tak Německo, aby jen hnutí urychlilo, zakládá celý ten systém na vnějších půjčkách, na vývoze za každou cenu, na bídě čtyř milionů lidí.

Následky se ovšem ihned objeví, nezbytně. Bravura cizích peněz má určitou hranici. Vývoz za každou cenu znamená vývoz se ztrátou. Nezaměstnanost znamená nepořádek v politickém životě. Dnes se pomalu uvědomuje, že k tomu bylo třeba času, nějaké lhůty. Avšak události, které byly urychlené, valí se nyní nezadržitelným tempem. Ukázaly se nové okolnosti. Především tři.

Průmyslové zpomalení začíná velmi tlačiti, není možné to vydržeti. Německá výroba, která od července 1929 do ledna 1931 neustále klesala, před sedmi měsíci klesati přestala. Výroba od té doby jest stálá, avšak na nízké úrovni. Znamená to snad konec krise? Ne! Právě, naopak stabilita na nízké úrovni rovná se katastrofě. Investiční náklady a všeobecné provozovací výlohy jsou příliš těžké. Byl zde pohlcen velký kapitál.

Za druhé: nelze již snižovati výrobní ceny, jelikož režim arbitrážních cen, jenž byl zaveden na místo normálních zákonů o konkurenci, přiměl dělníky k tomu, aby žádali, mohli bychom říci, národní mzdu, stanovenou povinnou arbitráží, to jest státem. Důsledkem jest, že mzdy stouply příliš rychle. Od roku 1927 jejich úroveň stoupla poměrně o 15⁰/₁₀₀, zatím co ceny klesly o 20⁰/₁₀₀.

Za třetí: Nezaměstnanost stále vzrůstala. Jest zřejmě větší než loni v tuto dobu. Komise pod předsednictvím pana Braunse nenavrhuje žádnou vážnou nápravu. Snížení pracovní doby, zavedené od února v několika továrnách, poskytuje jen velmi málo volných míst.

Průmysly zásobované z fondů veřejných kolektivit trpí přirozeně rozpočtovou krizí. V Bavorsku elektrizační práce jsou zastaveny, jelikož výroba přesahuje o hodně spotřebu. Činnost stavitelského průmyslu klesla za jeden rok o polovic (podle prací znamenitého statistika francouzského, p. Jean Dessirier-ho). Ačkoli úřední zprávy německé nestanoví přesně celkový počet nezaměstnaných, můžeme bezpečně tvrditi, že stále vzrůstá a to rychleji než obyvatelstvo.

Jediným příznivým znakem jest to, že vývoz přesahuje dovoz. Avšak to je hlavně proto, že dovoz klesá; vývoz se udržuje na stejné úrovni, díky bezpečnému dumpingu. Když ostatně zdražení amerických surovin má býti podle náhledu většiny národohospodářů a obchodníků prvním signálem pro všeobecné zlepšení světového hospodářství, Německo, jelikož hlavně transformuje, bude míti z toho alespoň na začátku spíše škodu, než prospěch.

Smutný obraz. Fatální pohroma pro přenáhlené pletichy. Jeden anglický spisovatel říká: »Zřeknutí se veliké ctižádosti jest peklem na zemi.« Tam až dospělo Německo, ve třinácti letech již po druhé. Nejhůř by bylo, kdyby jej to nepřivedlo k rozumu, nýbrž do zoufalství.

Německo, jež bylo vždy hrdé, chtělo by viděti ve své porážce porážku racionální organisace, t. j. rozumu. Musíme mu otevřítí oči.

Organisace továren, pátrání po spotřívosti a výkonu nejsou včerejšího data. Setkáváme se s tím v Americe Juliuse Hureta a také v Americe André Siegfrieda. Všude je nalézáme, ať více nebo méně. Německo však něchtělo napodobiti Ameriku z roku 1903; ono chtělo býti osudem v řízení lidského hospodářství.

K takovému pokusu bylo třeba nekonečné dovednosti, rozumných opatření, zjemněné ohebnosti, bezpříkladné virtuosity. Orchestr se neřídí tak jako dělostřelecká baterie.

Řeknou, že to nebylo možné, jelikož vše se udělalo: přísný kartelový plán byl nutný a skoro okamžité provedení také.

To tedy znamená, pánové, že vaše obrazotvornost zrodila netvora. To znamená, že chtítí uplatnit v průmyslu zásady ozbrojeného národa, vyzbrojit se pro obchod národnostně, jest mylnou myšlenkou. V průmyslu nejsou epopeje. Vy jste si představili v duchu zvláštní úchylku názoru o vlasti. Mítí najednou spoustu lidí a spoustu strojů, znamená nové nebezpečí, avšak velmi starou bídu. Jest to moderní torma nuzoty boháčů, v níž filosofové vidí již 2000 let nejhorší z pozemských vlastností.

ZEMĚDĚLSKÁ KRISE.

Měšťáci, se vždy usmívají, když se začne mluvit o zemědělské krizi. Jelikož nikdo si nemůže vzpomenouti na nějaký rok, v němž by nezuřily bouře a různé nemoci ani na jihu ani na severu, v němž by okolnosti byly velmi příznivé jak pro obilniny, tak také pro vinice a cukrovou řepu, jelikož se nemůže najednou prodávati dobře i krmivo i dobytek, jelikož při tom všem ještě i sedláci si vždy stěžují, ať na dobrou úrodu, která způsobuje klesání kursů, ať na špatnou úrodu, která poskytuje malou sklizeň, naše doba si příliš zvykla na myšlenku, že zemědělská krise jest nutným zlem a proto není třeba to bráti vážně. Aby veřejné mínění si uvědomilo ve Francii, že této zemi po 15letém rozvoji průmyslu hrozí ztráta rovnováhy a že proto musí brániti své rolnické obyvatelstvo přes všechny nevýhody drahé životní úrovně, muselo nebezpečí odlidnění venkova dosáhnouti příliš velikých rozměrů. Jak to však vypadá v Německu, kde obyvatelstvo vzrůstá ročně o 1 a půl milionů duší, kde průmysl nezaměstnává stále větší počet dělníků, nýbrž naopak tento počet v poslední době velmi omezoval, kde zvyšování mzdy jest rychlejší než zvyšování cen životních potřeb?

Jistě nemůžeme pochybovat, že by se tam tento problém nevyskytoval, víme, že existuje a že zabírá velmi důležité místo v myšlenkách říšských ministrů a v činnosti Reichstagu. Z toho, co dělá vláda již pět let, že totiž jedná stále ve prospěch zemědělství, vidíme, že nesnáze v zemědělství musí býti velmi veliké, a hlasy jeho obhajců velmi silné.

Velká strategická operace německého průmyslu, tato »nacionální organisace«, v níž spočívaly všechny naděje Německa, a která mohla skončiti vítězstvím anebo také ohromným nezdarem, měla pouze za účel snížení výrobní ceny. Proto také vyžadovala od celého německého národa snahu udržeti se, až do dne vítězství, pokud možno v nejpříznivějších hospodářských podmínkách. Bylo absolutně nutným, aby se potravinářské zboží prodávalo za nízkou cenu. Vláda naopak, inspirována nejdrakoničtějším zemědělským protekcionismem, vynášela různá opatření ve prospěch zemědělství.

Později, v roku 1930, kdy kancléř Brüning se vyslovil otevřeně pro deflační politiku, a prováděje ji velmi energicky, podařilo se mu snížení úrovně cen a mzdy asi o 10%, bylo zřejmým, že jest třeba povoliti trochu ty železné okovy, které nutily německé hospodářství k drahému obilí, k drahému ovsu a drahému masu. On však šel ve stopách ministra pro zemědělství, p. Schiela, osvojil si jeho krajní program a tím horečka protekcionismu vzrostla víc než kdy jindy.

Skoro tragická kontradikce. Německo zůstavilo všechny své naděje v připravované průmyslové expansi, která měla býti větší, než jakou kdy Evropa viděla; prostředky pro provedení této akce měly býti zahraniční půjčky a jejím konečným cílem neomezený rozvoj vývozu. V téže době říšská vláda uplatňovala svůj politický prestiž v akci pro snižování cen. A tak se stalo, že ministr pro zemědělství, jenž je sám velkostatkářem a vůdcem nové rolnické strany, cítě se velmi silným pro svůj volební úspěch, přišel v únoru minulého roku do Reichstagu, aby zastupoval názor uzavřeného hospodářství, chrániti čínskou zeď, předpovídal protekcionism za každou cenu, a chtěl namluviti, že Německo v případě potřeby může postrádati ostatního světa a zřici se mezinárodních výměn! Dobrovolná blokáda! To jest tedy cílem Agrární Ligy! Tam až má dospěti Německo!

V březnu a v dubnu byla odhlasována nová celní opatření, a to přes protesty tisku a přes intervenci dělnických syndikátů maršálka von Hindenburga, cena obilí dosáhla 30 marek (185 franků). Začátkem května p. Dietrich, ministr financí, vyjadřuje se v Drážďanech, že vláda zůstává věrna své

politice snižování cen, a že jest odhodlána zabrániti zdražování chleba; na druhý den berlínští pekaři zvýšili cenu chleba na 50 pfenigů (přes tři franky).

Jak se to mohlo stát? Čím trpí německé zemědělství? Jaké jsou zde nesnáze? Jak vypadá tato krize?

Není to krize výroby. Obdělávaná plocha jest normální; výnos sklizně pro obilí jest o něco menší než před válkou, pro oves o něco větší, pro brambory o hodně větší. Dovoz obilnin jest asi na úrovni z roku 1913; dovoz ostatních zemědělských výrobků se zdvojnásobil. Když uvážíme vzrůst obyvatelstva, tyto číslice svědčí o tom, že spotřeba se sice nezmenšila, avšak nastal jakýsi přesun jako v jiných zemích, jí se více masa a méně chleba. Svědčí také o tom, že se p. Schiele zřejmě mylí, když si myslí, že Německo, pokud se týče svého zasobování potravinami, není závislé na zahraničí.

Na místo krize výroby jest zde cenová krize; tato jest stálá a vždy obnovována přes veškerá zvyšování celních tarifů, přes všechny ochranné zákony. Začátkem r. 1924 dostala se najednou na trh sklizeň z roku 1923, která byla během posledních měsíců inflace uschována ve skladištích: cena obilí klesla na 70 franků. Německo bylo tehdy v plném boji peněžním, kurs nové rentenmarky byl stále ohrožován, dr. Schacht omezením úvěru zamezil násilím zvyšování cen. Zemědělci žádají úplnou svobodu vývozu pro své obilniny: obdrží to za několik týdnů. V letech 1925 a 1926 sklizeň byla dobrá; hluboký pokles cen po žních: zvýší se celní tarify a založí se zvláštní organizace pro udržování kursu ovsu. Ceny překročí své nejvyšší kursy. Umělá opatření se množí. V roce 1928 vidíme, že oves jest dražším než obilí, jež se udržuje na dvakrát vyšším kursu, než jest jeho kurs v Chicagu. V letech 1929 a 1930 odhlasovalo se pět nových ochranných zákonů a spousta různých dekretů. Cla jsou stále větší. Ohledně obilnin, mouky a prasat zavádí se pohyblivá stupnice. Celní tarify neurčuje vláda, nýbrž ministr zemědělství, jenž tuto svou moc plně využívá. Když v roce 1931 žádá se pro některé případy souhlas celého kabinetu, pokládá se to za zpátečnictví, skoro za revoluční požadavek.

Režim licencování vývozu jest v této době rozšířen a zesílen. Mlynáři jsou nuceni semlátati na 50% německého obilí. Trh závisí na úplně libovůli vlády. Toť bezmocný etatism.

Avšak všechna tato opatření nestačí. Zemědělství žádá jednak docela výjimečnou ochranu a jednak si stěžuje na úvěrovou krizi. A přesto mělo ohromný prospěch z inflace. Koncem 1923 jeho dluhy byly skoro vesměs vyrovnány. Po dvou letech vypůjčilo si nově tři miliardy říšských marek, z nichž větší část byly krátkodobé půjčky. Jeho dluhy dosahují dnes 11 miliard a představují 40% celkové hodnoty těžby. Úroky z těchto půjček dosahují až 10%.

V ústavech zemědělského úvěru a ve 40.000 kooperativách byl veliký nepořádek. Známa banka Raiffeisen vybočila ze své činnosti, vrhla se na velmi nešťastné finanční operace a byla velmi poškozena. »Pruská Pokladna« byla také zasáhnuta touto ranou. V letech 1928—1930 byla provedena úplná reorganizace, vydatně subvencovaná Ruskem a říší. Dnes 37.000 kooperativ jest sdruženo, organizováno v krajinských federacích, které pak jsou spojeny v centrální federaci. Byla učiněna opatření, aby úrok nebyl tak vysoký. Mohlo se tak státi dík státním subvencím.

To však není všechno. Daně zemědělců jsou opět sníženy. Aby se zadrželo postupné stažení bankovek Rentenbanku, venkovským vlastníkům jsou prominuty poplatky od 1930, které se měly do tohoto ústavu platiti.

Konečně se uvědomuje lokální povaha zemědělských nesnází; zjistilo se, že ve východních provinciích, kde jsou největší exploatace, jsou také největší dluhy. Tyto dluhy dosahují zde až 60% kapitálu, zatím co v jiných částech říše nepřesahují ani 10%. V únoru tohoto roku byl vypracován rozsáhlý program pro »pomoc východním provinciím«, v pěti letech předvídá se miliarda marek výloh (6 miliard franků).

Tato opatření vyvolávají však někdy protesty. Dr. Schacht řekl, že zemědělství zvyká si státi se jakýmsi držitelem státní renty a že Německo se dostalo do tak těžkých poměrů hlavně pro toto zemědělství. Věřejnost má však přesto raději režim státní subvence, než aby byla vydána v nebezpečí neomezeného protekcionismu a všeobecného zvyšování cen.

Toto všechno mluví o mimořádně veliké moci zemědělských lig, a hlavně o moci velkostatkářů Pomořanska, východního Pruska a Meklenbursko-Schverinska. Jest možno ovšem říci, že Německo, jakožto země, která dováží potravinářské zboží, musí chrániti své zemědělství, aby si udrželo rovnováhu obchodní bilance; jest přirozeně dbáti o to, aby se k nezaměstnanosti dělníků nepřipojila ještě také nezaměstnanost venkova; k těmto úvahám mohou přirozeně přistoupiti také důvody národní obrany. Přes to vše zůstává však pravdou, že podporovati především podniky, z nichž ani v přítomnosti ani v budoucnosti nelze mítí nějaký zisk, a to v době, kdy »racionální« výroba rovná se v Německu mystické myšlence, zdá se nám býti velmi odvážným paradoxem.

K vysvětlení tohoto paradoxu nehledejte nějaké důvtipné uvažování. Všimněte si všech politických stran, pohlédněte na výsledky posledních voleb, uvědomte si slabou většinu vlády, kterou udržují pouze její přirození nepřátelé. Porozumíte, že v přítomnosti umělého hospodářství, průmyslem vytvořeného, politické kejkle poskytují zemědělcům dosti velikou sílu, aby mohli zříditi ve svůj prospěch jiné umělé hospodářství, které jest však zrovna tak nebezpečné. Hospodářský nacionalism, etatism, úplně opominutí ochranných zákonů, které zajišťují ve svobodném hospodářství pokrok lidské společnosti, toť nemoc, kterou dnes celé Německo trpí. Když takovýto druh socialismu bude znamenatí jeho smrt, tím hůř, chtěli tomu tak patroni kartelů a trustů a velkostatkáři východu. Tito konservativci pro vlastní ztrátu vzkřísili Karla Marxe, aby prováděli po celých pět let podobný socialism.

NEÚSPĚCH NEOSOCIALISMU.

»Stroje zabraly všude místa lidských rukou; všude jest veliká nadvýroba; všude jest zrušena rovnováha mezi výrobní kapacitou a mezi prostředky spotřeby.« Takto se vyjádřil jednoho dne ministr obchodu.

Tímto ministrem byl comte de Saint-Cricq. Řekl to před 100 lety.

Přebytek výroby: jest to jednoduše znak vzrůstu a výkupného moderních vynálezů. Společnost zrovna tak jak mladý chlapec vyrostle každý rok ze svého oděvu. Tiskárna v patnáctém století zapříčinila nezaměstnanost tisíců kopistů.

Jest docela přirozeným, že továrny při prodávání svých výrobků setkávají se s určitými nesnáze, stává se to v každé době. Také konsumentí znají své nesnáze při nákupu. Když ve skladech jest nashromážděno mnoho zboží, a když se tam nalezne všechno, co kdo hledá, jest to normální zjev. Hojnost jest pravidlem, nouze nemocí.

Avšak v přirozeném stavu výměny stavba nových dílen jest omezena: má svou hranici. Dřív než by se nakoupily nové stroje, uvažuje se o nebezpečí špatného odbytu a přirovnává se plat dělníků k hodnotě kapitálu potřebného k investici. A tak se stává, že křivka výroby jest vázána na křivku spotřeby neviditelnou přitažlivostí nějakého magnetického pole.

My jsme však tento stav pozměnili. Nemocí našeho století není nadvýroba, nýbrž výroba na slepo. Docela zvláštním zjevem jest to, že v Americe vidíme velikou spoustu peněz nepoužitých, zatím co v Německu jest bezmezná vůle průmyslové reformy, nové výstavby průmyslu, co jest cílem pro sebe.

Nepoužitelné peníze stávají se velmi odvážnými; jak řekl Carnegie, tyto peníze jsou s to využít 90% možností úpadku. Německo si ty peníze vezme a již se rozbíhá tryskem: všechno jest hezky připraveno k útoku na prázdnou pevnost.

Rok 1926: svět se pomalu vracel k rovnováze. Po pětileté evropské válce a po šestileté peněžní krizi a inflaci, skoro všechny měny se upevnily v několika měsících na zlatě. Nepořádek účtů a cen zdál se býti u konce. Dawesův plán poskytl Německu možnost vrátiti se do normálních poměrů. Byla to hodina naděje pro mírumilovné lidi. Pro jiné byla to naopak hodina nové inflace: inflace průmyslové.

To byl plán »racionální organisace«. Plán na dobu pěti let, vypracován r. 1926, ukončen r. 1930, jenž pravděpodobně sloužil za vzor Rusku.

Jest to modellogiky pro ty, kteří četli Hegla: opravdová synthese kontradikcí. Ruská pětiletka se pravděpodobně nezdaří z důvodů technických. Když stroje budou již namontovány, zahynou na místě: němečtí a američtí dodavatelé budou mít zapláceno, a nebudou mít zájem na tom, aby ty stroje skutečně také pracovaly. Ale ruský plán jest alespoň důsledným: prostředkem provedení jest otroctví a cílem destrukce světového hospodářství. Pětiletka německá měla naopak za prostředek půjčku a za cíl získat si zákaznictví celého světa.

Německo se spojilo se západními národy a zároveň se jim postavilo na odpor. Plán zápasu a plán spolupráce, jeho systém měl urovnati protivy. Toto jest základní chybou celého podniku, bije přímo do očí.

Plán zápasu proto, jelikož to byl plán nacionálního hospodářství, t. j. neosocialismu. Tyto trusty a kartely, dělba práce, mechanism řízení, ústřední organismy pro prodej a pro rozdělování zboží, to všechno bylo pojato v rámci zeměpisného a politického celku Německa. »Racionální« organizace se neobjevila jako úsilí pro pokrok, nýbrž jako snaha dobýt něco, úsilí proti někomu, aneb ještě líp, úsilí proti všem ostatním. Soustředění jako nějakou armádu všechny hospodářské síly veliké průmyslové země, t. j. sdružení lidí, kteří mají svůj jazyk, své peníze, cla, svou vojenskou organizaci, zákonodárství a diplomacii, vše, co jest nejméně srovnatelné se splynutím zájmů a lidí, podstatnou to podmínkou míru.

Podobné záměry nás vždy překvapují. Francie, která má svou tradici, minulost a intelektuální zdatnost, byla vždy toho názoru, že národy, i když se sdruží za účelem společného studování hospodářských a finančních problémů pozitivní povahy, které musí býti řešeny v zájmu společného blahobytu, mohou si zachovati svou politickou nezávislost, svobodu myšlení, svou tvůrčí sílu uměleckou a literární, jedním slovem svůj národní ráz. Hospodářský nacionalism se jí zdá býti jaksi zmenšenou, zeslabenou formou vlastenectví, jest to vlastenectví druhého řádu. Veliké hospodářské otázky jsou mezinárodní povahy, právě tak jako schodiště jest společné pro každého obyvatele toho kterého domu: schodiště jest pro dům nezbytné, přece však nepatří do rodinného života.

Když francouzská vláda navrhuje v Ženevě průmyslové dohody mezinárodní, navrhuje velmi rozumnou věc: ať se národy shodnou, aby se znemožnily některé souboje výrobců, aby se vytvořily hospodářské rámce, které by se nesrovnávaly s rámci politickými. To však jest pravý opak systému národních kartelů, podle způsobu německé pětiletky.

Již celý rok pozorujeme, že uprostřed světové krise, která má svůj původ ve Spojených státech a která se projevuje v přílišném znehodnocení velikých výrobků na mezinárodních trzích, říšská vláda i pro potřeby své pětiletky provádí politiku pro snižování cen. Utvořiti z německého hospodářství pevný celek, jehož veškeré částky jsou dobře organizované, jenž jest s to vstoupiti do činnosti na rozkaz, toť skutečně krásná politika: Německo jest zpité autonomií.

Jelikož však pětiletka byla plánem půjček, byla zároveň plánem spolupráce. Aby tato spolupráce mohla býti prováděna, Německo se odvrátilo od Ruska, kam se klonila jeho poválečná diplomacie; připojilo se k západu, vstoupilo do Společnosti národů; to byla Stresemannova politika. Není na tom nic zvláštního; německý průmysl musel prováděti tuto politiku, aby dostal půjčky. Stresemann to porozuměl. V březnu 1931 změna zahraniční politiky způsobila úplné zhroucení.

Zůstává nevysvětlitelným tato březnová politika, tato náhlá změna, která začala jednoho krásného dne v Ženevě (když pan Curtius prohlásil, že Německo, kdyby chtělo, může beze všech následků ze Společnosti národů vystoupiti), pokračováním toho pak byl rakousko-německý protokol, útok na Youngův plán a žádost za povolení nového zbrojení. Jak si vysvětlit, že Německo dobrovolně připojilo k nesnázím dělnickým, rozpočtovým a zemědělským nové nesnáze peněžní? To jest skutečný problém. Předvíдалo Německo následky podobné politiky? Anebo si toho vůbec neuvědomilo? I jedno i druhé.

V Německu jsou i vědci i myslitelé. Nejsou však takoví jako v době Jindřicha Heineho, kteří neodpustili domu Anjou popravu Konradina z Hohenstaufen v roce 1268. Tito nechtějí zhroucení, nýbrž přiblížení se k Francii.

V Německu jest také lid, jenž jest stále nakloněn reakci, jehož politická výchova jest úplně primitivní. Tento lid přirozeně nic si neuvědomil. Tak miluje iluse, že se nechal velmi lehce přesvědčiti o tom, že Německo nemělo žádnou vinu na světové válce, a nedovedl si vůbec představití ozvěnu, jakou vzbudí ve světě tato bláznivá diplomacie.

Konečně jsou v Německu i výborní vůdcové, kteří museli přirozeně viděti tyto nezbytné následky podobných událostí. Jsou zde velkoprůmyslníci, kteří provádějí národní politiku. Když tito chtěli, aby se tak stalo, měli pro to velmi pravděpodobně své zvláštní důvody.

Představte si německé hospodářství před půl rokem. Vidíte lidi zoufalé. Právě si uvědomili úplný nezdar. Pětiletka jest u konce a nazvali ji utopíí. Nyní vidí docela zřejmě omyl svých postulátů. Nemohli doufati, že zemědělci přistoupí na to, aby nesli náklad nízkých cen životních potřeb. Nemohli již doufati, že se Německu zdaří podporovati miliony svých nezaměstnaných stálými půjčkami. Anglie to mohla dělati, jelikož jest bohatá. Nemohli doufati, že dělnictvo neuvědomí si svou číselnou sílu a že nebude žádati o státní intervenci a o předčasně zvýšení mzdy. Hospodářský nacionalism dospěl k etatismu, a víme, že etatismus může znamenati pouze smrt hospodářství. Zbyla jim pouze tato spousta půjček, jejichž amortisace šla velmi pomalu a těžko: nic nemohlo tak zaraziti jejich smysl pro rychlost. Co se týče veřejných financí, které měly býti zlepšeny po skončení pětiletky, ukázalo se, že jest ne- možným nechati je ještě déle v tomto nepořádku a deficitu. K tomu všemu přistupuje fantom nezaměstnanosti, tohoto problému bez možného řešení.

A nyní ještě ty valutní nesnáze! Možná, že v této bouři zapomenou na krásný sen, jenž jest u konce, na velikou prohranou sázku. Jest zapotřebí bouře, aby se ztroskotal plán pětiletky německé. Anebo zhroucení bude tak katastrofální, že zasáhne celé světové hospodářství; anebo z problému zahraničních dluhů stane se problém politický a německý průmysl připojí ke koncentrací svých sil také koncentrací svých dluhů. Již se rýsuje na obzoru moc jediného věřitele. — Potopa, a za ní nové naděje.

Možná, že věřitelé upustí od určité části svých peněz do Německa investovaných. Ve svém vnitřním fóru řekli si možná, že 10%, které žádali, zahrnovalo odměnu za nebezpečí a jinou odměnu za amortisaci. To by přišlo ovšem velmi vhod německému průmyslu, jehož dluh by klesl.

Možná dokonce, že Německo obdrží nový úvěr, tento tak zvaný »velký úvěr pro vývoz«, o němž mluvil dosti lakonicky 2. března v Lipsku předseda Reichsbanku! V tomto případě znamená to nové nebezpečí. Když si zahraničí neuvědomí, že omylem Německa bylo spotřebování cizích peněz místo jeho úspor, když neudělá tomu rázný konec, uplyne ještě několik let.

Když to již má býti zhroucení, tragická smrt plánu pětiletky bude kryta alespoň silným hromobitím.

FRANCIE.

Nesmíme se nechat ošálit velmi klamnou ilusí, že se totiž zde jedná pouze o nesnáze úvěru anebo výroby, které lze velmi snadně a jistě potříti nějakými finančními kombinacemi anebo jiným hospodářským upravením. Tato krise má daleko hlubší kořeny; je ovládána předpojatostí, která přímo souvisí s povahou národa, jemuž se podařilo vnutiti přesvědčení, že jest národem k tomu vyvoleným, aby rozhodoval o cestě lidstva k jeho nejvyššímu osudu, a tento národ nemůže se nyní přirozeně spokojiti s tím žalostným koncem svého velkého snu, jenž se již zdál býti uskutečněn. Rozběhnouti se epopejským rozmachem, k dobytí světa, připraviti se jak mravně tak hmotně k panství nad Evropou, nad dálnými zeměmi a oceány, a pak, po čtyřletém krutém zápasu, zhroučiti se v ohromné kostnici táhnoucí se od Vogés k Flandrům, to je osud, jež tak pyšný národ a přes všechno věrný kultu síly nemůže oželeťi.

Aby Německo zapomělo na svou porážku, aby se vyznalo otevřeně ze svých omylů a chyb, aby konečně plně porozumělo úloze, jaká mu je ve vsí spravedlnosti zaslouženě přidělena v nové defi-

nitivně pacifikované Evropě, jest zapotřebí, aby se v Německu vytvořil jakýsi nový duch. Kdo se však ujme reformy německého ducha? Jakým zázrakem svědomí, vůle a sebevlády uskuteční se tato dojemná snaha starého národa, aby se odloučil od své těžké minulosti a aby se obrátil v plné důvěře svými jasnými očima mládí k budoucnosti?

Zde je celý německý problém a tím také problém evropský a problém světa.

Jest skutečně překvapujícím, že až dodnes, jak se zdá, jediná Francie si uvědomila, že když se má založit trvalý mír, musí se především pracovat na utišení a omlazení germánského ducha. Tato snaha směřovala neustále k mravnímu odzbrojení německého národa. Všecky výsady poskytnuté národní samolásce, zmírnění válečných břemen, jež podle mírových smluv připadla na ten stát, jenž válku zavinil, konečně všechno to, co bylo povoleno, aby se Německo dostalo opět pod svou vlastní suverenitu a aby mu byla přes jeho odpor a tajné zbrojení vrácena hodnota velikého národa, to všechno se stalo v tom úmyslu, aby byl usnadněn mravní vývoj, nezbytný k tomu, aby se také Německo stalo státem, jenž by podporoval svornost a mír v Evropě. A když se konečně přicházelo k rozhodné fázi upravení, jež bylo uděláno pouze ve prospěch Německa, viděli jsme, jak divoce postavilo se na odpor, srdce plné nenávisti proti těm, kteří se namáhali o to, aby Německo zachránili před sebou samým.

To by bylo tedy původcem krise a musíme si tuto hlubokou a přímou příčinu stále připomínati, jelikož ona stačí sama k tomu, aby odůvodnila stanovisko francouzské vlády v poslední době. Cokoliv se kdo odvážil říci anebo napsat, často se zřejmou zlomyslností, ohledně toho, co se nazývá sobectvím Francie, která odmítá jakoukoliv pomoc německému národu, jenž se nachází v nebezpečí, cokoliv bylo podniknuto přímo anebo nepřímou, aby se činil nátlak ve prospěch organizace finanční pomoci Německu bez jakékoliv záruky, konečně všechno to, co sloužilo za základ různým polemikám jež měly jediný účel a sice změnití násilím veřejné mínění, poštvati jej proti francouzské politice, ukázalo se úplně zbytečným při nastalých poměrech. Nelze totiž zapřít zřejmost, nelze chtít pozměnit prvotní a rozhodnou příčinu krise, jejíž plná zodpovědnost spadá na německý národ, jenž po dlouhá léta pěstoval politiku marnotratnosti a finančního nepořádku, jenž během mnoha měsíců zuřivě tleskal krajní pravici a levici, ničil mezinárodní důvěru v nové Německo a vyvolal tak zrušení úvěru a překotný odliv kapitálů.

Francie, kterou organisátoři druhého úpadku Německé říše chtěli oloupiti o její práva, proti níž směřovaly výpady ultranacionalistů a komunistů, myslela přesto, že nesmí zůstatí indiferentní vůči takové krizi, jejíž následky hned první den ukázaly se velmi vážnými pro všechny země, a která bez jejího pozitivního přispění nemůže být úspěšně potírána. Avšak ocenivši své prostředky podle jejich pravé hodnoty porozuměla, že může je použítí pouze tehdy, když to bude znamenati blaho celé Evropy. Před nebezpečím, jehož rozměry nikdo nemohl ustáliti, záleželo především na tom, aby se nedali strhnouti panikou, aby neobětováli nedotknutelná práva založená mírovými smlouvami, a nesmírná nashromážděná bohatství. Můžeme říci, že jediná Francie dovedla si zachovati svou chladnokrevnost uprostřed všeobecného strachu. Díky její chladnokrevnosti a neústupnosti vlády problém pomoci ohroženému Německu objevil se v novém vzhladu, ve vzhladu podstatně politickém, a takových podmínkách, že je možné pořádné a metodické řešení, za upřímné myšlenky solidarity a míru.

V sázce je zde bezpečnost Evropy a budoucnost naší civilisace. Sázka tato je tak veliká, že taková mocnost jako je Francie nemá práva kompromitovat své vyhlídky nějakou taktickou chybou, která by mohla mít své kořeny v únavě anebo v zapomenutí se, a která by měla tentýž význam jako odmítnutí anebo odřeknutí. Buď že německý národ přeje si upřímně mír a je pevně odhodlán uskutečnití jej za spolupráce se všemi národy, a tenkrát jest třeba pomáhati mu při potírání krise, v níž mu hrozí zhroucení, zachrániti jej před nebezpečím levých a pravých, před tyranii, která by jej vrhla do války anebo před nepořádkem, jenž by jej vehnal do revoluce, jelikož on předsta-

vuje ve všech oborech užitečnou sílu k plnému rozkvětu evropského genia, anebo pak německý národ zůstane v porážce a úpadku tím, čím byl v době své všemohoucnosti, t. j. že žádá podpory s tím pevným úmyslem, aby jí použil pro své přání odvety a pomsty, a v tom případě je lepší, ať je jakékoliv nebezpečí zítřka, zanechat tento národ svému osudu, a nepropůjčit se tomu, co by bylo největším podvodem v dějinách.

Když máme na mysli pouze ty problémy, které se vyskytují z důvodu všeobecné činnosti naší doby, nic neodporuje úzké spolupráci Francie a Německa, a není pochyby, že by to zabezpečilo kontinentu mír na dlouhé roky. Sami Němci si to přiznávají; oni vědí, že Francie je bez veškeré nenávisti, že její pomoc je jistá, jakmile oni dokáží svou upřímnost.

Musíme uznati, že za dnešního stavu věcí žádná německá vláda — vláda Brüningova ještě méně než kterákoliv jiná, jelikož nemá dostatečné většiny, — nemůže poskytnouti takovou záruku, jakou Francie žádá, když nechce býti okamžitě svrhnutá pod neodolatelným vlivem lidového hněvu. Tento argument pro německou záležitost je velmi nepříznivý, jelikož zdůrazňuje nebezpečí, jež je spojeno s poskytnutím úvěru proti záruce, která je nezbytně ilusorní, a proto je s to odstrašiti i tu nejslechetnější iniciativu. Můžeme sice mysliti, že tento argument je národní polemikou, která má postrašiti členy vlády. Připouštíme, že kancléř Brüning nemůže pozměniti z jednoho dne na druhý učení, jež tak dlouho podporoval svou vnitřní politikou, kdyby však pro svůj osobní prestiž, jemuž může děkovat srdečné uvítání v Paříži a v Londýně, jeho ministerská situace se upevnila, kdyby se mu podařilo ovládati hnutí ultranacionalistické a komunistické, stav věci může se v několika týdnech anebo měsících úplně změniti. Konec konců zvítězí snad rozum nad divokými vášněmi, tím, že pod vlivem strachu z ohromné katastrofy ochabne nenávist a zášť, a německý národ opět dostane přesný smysl pro skutečnost, kterou nemůže potlačiti. V tomto případě — avšak jedině v tomto případě — bude umožněna dohoda a spolupráce.

Francie může klidně očekávati tuto hodinu. Její učení — učení solidarity zájmů a širokého pochopení mírových potřeb — je až příliš jasně stanoveno, než aby je mohla obětovati přízraku neúčelné slechetnosti. Francie, jistá své myšlenky a svých prostředků, ví dobře, co chce, a jak to chce. Jestli Německo chce se odhodlat k sebevraždě, Francie nechce zahynout, a v celém světě ti, kteří ji znají a milují pro ten lesk, jímž po tolik století zdobí dějiny lidstva, vědí, že bude vždy připravena plniti hrdinsky svou povinnost, ať se již jedná o nějakou loyální dohodu, bez jakékoliv dvojsmyslnosti, anebo o obranu proti zášti a nenávisti.

DR. ALFRED FUCHS: PROBABILISM.

(Z CHYŠTANÉ KNIHY »CHYTROST ČI MOUDROST V POLITICE«.)

Není možno ve spise, který jedná o otázce chytrosti či moudrosti v politice, nezmíniti se o známých bojích o probabilism, zvláště v otázkách politických a to proto, že i dnes bývá hlásán probabilismus v politice, třebaže tak nebývá nazýván a třebaže bývá zbavován svého bohoslovného roucha, v němž vystoupil zvláště ve století 17. Třebaže to byli Dominikáni, kteří probojovali svůj boj proti výstřelkům probabilismu, přece jenom je podivno, že vlastním zakladatelem probabilismu byl Dominikán Bartoloměj z Mediny. Oč vlastně jde? »Hlavní podstatou probabilismu« — praví P. Mandonnet »jest pokládati mravní svědomí za sporné kromě závazných případů, které vznikají z jasné povinnosti. Názory o povinnostech stojí proti sobě s větší nebo menší měrou pravděpodobnosti a mezi nimi je nutno se rozhodnouti podle toho, do jaké míry je člověk pokládá za dostatečně nebo nedostatečně opodstatněné. Podstata probabilismu vyžaduje tedy naprosto existenci nejméně dvou názorů na tutěž